

ISHSIZLIKNI KAMAYTIRISHDA KICHIK BIZNESNING AHAMIYATI*Soipov Xojiakbar**Andijon davlat texnika instituti**“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-kurs talabasi**soipovxojiakbar27@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznesni rivojlantirish orqali ishsizlik darajasini kamaytirish masalasi hamda uning iqtisodiyotdagi o‘rni keng yoritiladi. Hozirgi globallashuv jarayonida mehnat bozorida yuzaga kelayotgan o‘zgarishlar, aholi bandligini ta‘minlashga bo‘lgan ehtiyojning ortishi va yangi ish o‘rinlarini yaratish zarurati kichik tadbirkorlik faoliyatining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Shu sababli kichik biznes iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va ijtimoiy muammolarni yumshatishda muhim vosita sifatida qaraladi.

Kalit so‘zlar: bandlik darajasi, kichik tadbirkorlik subyektlari, ish bilan ta‘minlash, mehnat resurslari, iqtisodiy o‘sish, biznes muhit.

Kirish

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida bandlik masalasi eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Mehnat bozoridagi o‘zgarishlar, aholining tez sur‘atlarda ko‘payishi, urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi hamda yangi ish o‘rinlariga bo‘lgan talabning ortishi ishsizlik darajasini kamaytirish bo‘yicha samarali yechimlarni ishlab chiqishni talab etmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bandlikni ta‘minlash va iqtisodiy barqarorlikka erishish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan qaraganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy tizimning eng muhim va harakatchan bo‘g‘inlaridan biri sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Ular iqtisodiyotda yangi ish o‘rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish hamda ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarini kengaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Kichik korxonalar yirik korxonalarga nisbatan moslashuvchanligi yuqori bo‘lib, bozor talabiga tez javob bera oladi va qisqa muddatda iqtisodiy faollikni oshirish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, kichik biznesning rivojlanishi hududiy iqtisodiy tenglikni ta‘minlashga ham xizmat qiladi. Qishloq va chekka hududlarda yangi tadbirkorlik subyektlarining tashkil etilishi mahalliy aholining ish bilan ta‘minlanishiga va migratsiya oqimlarining kamayishiga olib keladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlar, imtiyozli kreditlar va soliq yengilliklari ushbu sohaning yanada rivojlanishiga turtki bermoqda.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim va tez rivojlanayotgan sektorlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha iqtisodiy tizimning

barqaror ishlashida muhim o'rin tutib, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo yo'nalishlarida faol ishtirok etadi. Kichik biznes nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki jamiyatda bandlik darajasini oshirish, aholi daromadlarini ko'paytirish va ijtimoiy farovonlikni yaxshilashga ham xizmat qiladi. Shuningdek, kichik biznes bozor iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, raqobat muhitini shakllantiradi va mahsulot hamda xizmatlar sifatini yaxshilashga turtki beradi. Kichik korxonalar iqtisodiyotda moslashuvchanligi yuqori bo'lgani uchun bozor sharoitidagi o'zgarishlarga tez javob bera oladi, bu esa ularning barqarorligini ta'minlaydi.

Kichik biznesning yana bir muhim jihati shundaki, u innovatsion g'oyalarni amaliyotga tez tatbiq etish imkoniyatiga ega. Yirik korxonalariga nisbatan boshqaruv tizimi sodda bo'lgani sababli qarorlar tez qabul qilinadi va yangi loyihalar qisqa muddatda amalga oshiriladi. Bu esa iqtisodiyotning umumiy rivojlanish sur'atlarini tezlashtiradi [1].

Kichik biznesning asosiy afzalliklaridan biri uning kam kapital talab qilishi va faoliyatni nisbatan qisqa muddatda boshlash imkoniyatiga egaligidir. Bu yangi tadbirkorlar uchun katta imkoniyat yaratadi hamda iqtisodiyotga yangi ishtirokchilarning kirib kelishini tezlashtiradi. Natijada, mehnat bozori kengayadi va raqobat muhiti yanada kuchayadi. Bundan tashqari, kichik biznes iqtisodiyotning turli tarmoqlari o'rtasida muvozanatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. U ishlab chiqarish zanjirining turli bosqichlarida ishtirok etib, yirik korxonalar bilan hamkorlik qiladi va iqtisodiy tizimning uzluksiz ishlashini ta'minlaydi. Shu sababli kichik biznes iqtisodiy barqarorlikning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalaridan biri yangi ish o'rinlarini yaratish hisoblanadi. Ushbu sektor mehnat bozorida tez moslashuvchanligi bilan ajralib turadi va qisqa muddat ichida ko'plab aholining bandligini ta'minlash imkonini beradi. Ayniqsa, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida kichik korxonalar sonining ortishi ish bilan ta'minlash darajasining sezilarli oshishiga olib keladi.

Xizmat ko'rsatish, savdo, ishlab chiqarish, qurilish, hunarmandchilik va qishloq xo'jaligi kabi sohalarda kichik biznes subyektlarining faoliyati kengayib borishi yangi ish o'rinlarining yaratilishiga bevosita ta'sir qiladi. Bu esa mehnat bozorida talab va taklif muvozanatini yaxshilaydi hamda ishsizlik darajasining pasayishiga xizmat qiladi. Kichik korxonalar yirik ishlab chiqarish tizimlariga nisbatan ko'proq ishchi kuchini jalb etishi bilan ham ajralib turadi. Shuningdek, kichik biznes aholi uchun o'z-o'zini band qilish (self-employment) imkoniyatini ham kengaytiradi. Bu jarayon shaxslarning yirik korxonalariga bog'liq bo'lmasdan, mustaqil ravishda o'z faoliyatini yo'lga qo'yishi va daromad topishini anglatadi. Masalan, kichik do'konlar, xizmat ko'rsatish markazlari, ustaxonalar va onlayn bizneslar orqali fuqarolar o'z ishini boshlash imkoniga ega bo'ladi [2].

Kichik biznesning yana bir muhim jihati shundaki, u yoshlar va ish tajribasiga ega bo'lmagan aholi uchun ham bandlik imkoniyatlarini yaratadi. Ko'plab kichik korxonalar yangi xodimlarni tayyorlash va ularni ish jarayoniga moslashtirish orqali mehnat bozoriga yangi kadrlarni jalb etadi. Bu esa ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, yoshlar bandligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, kichik biznes hududlarda ham bandlikni oshirishda katta rol o'ynaydi. Qishloq va kichik shaharlarda yirik sanoat korxonalari kam bo'lganligi sababli, aynan kichik tadbirkorlik subyektlari asosiy ish beruvchi sifatida maydonga chiqadi. Natijada, hududlar iqtisodiy faolligi oshadi va aholining shaharlarga migratsiyasi kamayadi. Umuman olganda, kichik biznes orqali yangi ish o'rinlarining yaratilishi va bandlikning oshishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning eng muhim omillaridan biri bo'lib, ishsizlik muammosini kamaytirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim strategik ahamiyatga ega. Ayniqsa, qishloq hududlari va kichik shaharlarda yirik sanoat korxonalari kam joylashganligi sababli, aynan kichik biznes subyektlari iqtisodiy faollikning asosiy manbai sifatida xizmat qiladi. Bu esa hududlarda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarining rivojlanishiga turtki beradi [3].

Kichik tadbirkorlikning hududiy rivojlanishga ta'siri, avvalo, yangi ish o'rinlarining yaratilishi bilan namoyon bo'ladi. Mahalliy aholining ish bilan ta'minlanishi hudud iqtisodiyotining ichki imkoniyatlarini kengaytiradi va tashqi migratsiyaga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Natijada, aholi o'z hududida qolib, iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, kichik biznes hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Rivojlangan va nisbatan sust rivojlangan hududlar o'rtasidagi farq kichik biznes subyektlarining kengayishi hisobiga qisqaradi. Bu jarayon mamlakat miqyosida iqtisodiy muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kichik biznesning rivojlanishi mahalliy resurslardan samarali foydalanishni ham kuchaytiradi. Har bir hudud o'zining tabiiy, iqtisodiy va mehnat resurslariga asoslangan holda kichik korxonalar tashkil etadi. Bu esa hudud iqtisodiyotining ichki salohiyatini to'liq ishga solishga yordam beradi. Bundan tashqari, kichik biznes ijtimoiy tenglikni ta'minlashda ham muhim omil hisoblanadi. U aholining turli qatlamlari, jumladan, yoshlar, ayollar va kam daromadli oilalar uchun ham tadbirkorlik bilan shug'ullanish imkonini yaratadi. Bu esa jamiyatda daromadlar taqsimotining nisbatan adolatli bo'lishiga xizmat qiladi [4]. Natijada, kichik biznesning hududiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim omil bo'lib, har bir hududda barqaror va muvozanatli iqtisodiy muhit shakllanishiga zamin yaratadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat siyosati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlatning asosiy vazifalaridan biri qulay tadbirkorlik muhitini yaratish, biznes yuritishdagi to'siqlarni kamaytirish va yangi tadbirkorlar uchun imkoniyatlarni kengaytirish hisoblanadi. Shu sababli, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar kichik biznesning barqaror rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Soliq siyosati kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Soliq imtiyozlari va preferensiyalar tadbirkorlarning moliyaviy yukini kamaytirib, ularning faoliyatini kengaytirishiga imkon beradi. Shuningdek, ayrim sohalarda soddalashtirilgan soliq tizimining joriy etilishi kichik korxonalar uchun qulay sharoit yaratadi [5]. Bundan tashqari, imtiyozli kreditlar va subsidiyalar kichik biznesni rivojlantirishda muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Banklar va moliya institutlari tomonidan past foizli kreditlarning ajratilishi yangi biznes loyihalarni boshlash va mavjud korxonalarni kengaytirishga yordam beradi. Bu esa bevosita yangi ish o'rinlarining yaratilishiga olib keladi.

Davlat tomonidan biznesni ro'yxatdan o'tkazish va litsenziyalash jarayonlarining soddalashtirilishi ham tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiradi. Ma'muriy to'siqlarning kamayishi yangi korxonalar tashkil etilishini tezlashtiradi va iqtisodiyotga kirish jarayonini yengillashtiradi. Shuningdek, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash markazlari, inkubatsiya va akseleratsiya dasturlari, o'quv seminarlar va maslahat xizmatlari tadbirkorlarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa ularning biznes yuritish bo'yicha malakasini oshirib, muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkoniyatini kengaytiradi. Natijada, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari kichik biznes rivojini tezlashtiradi, yangi ish o'rinlari yaratilishini ta'minlaydi va ishsizlik darajasini kamaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion jarayonlarning muhim ishtirokchisi sifatida faoliyat yuritadi. Raqobat kuchli bo'lgan bozor sharoitida kichik korxonalar o'z o'rnini saqlab qolish va rivojlanish uchun doimiy ravishda yangi g'oyalar, texnologiyalar va yondashuvlarni joriy etishga majbur bo'ladi. Shu sababli innovatsiyalar kichik biznesning barqaror rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, raqamli platformalarni joriy etish va onlayn savdo tizimlarini rivojlantirish kichik biznesning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bugungi kunda elektron tijorat, mobil ilovalar va raqamli marketing vositalari kichik korxonalariga keng mijozlar bazasiga chiqish imkonini bermoqda. Bu esa ularning bozordagi raqobatbardoshligini yanada kuchaytiradi. Shuningdek, kichik biznes yangi mahsulot va xizmat turlarini yaratishda ham muhim rol o'ynaydi. Bozor talabiga mos ravishda tezkor yangiliklar kiritish, mijoz ehtiyojlariga moslashish va individual yondashuvni qo'llash kichik korxonalarni yirik

kompaniyalardan ajratib turadi. Bu jarayon iqtisodiyotda xizmatlar va mahsulotlar sifatining oshishiga ham xizmat qiladi.

Innovatsion faoliyatning kengayishi yangi kasb va mutaxassisliklarning paydo bo'lishiga ham sabab bo'ladi. Masalan, IT sohasidagi xizmatlar, raqamli marketing, logistika boshqaruvi va elektron savdo kabi yo'nalishlarda yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Bu esa mehnat bozorining kengayishiga va bandlik darajasining oshishiga olib keladi. Bundan tashqari, innovatsiyalar kichik biznesning iqtisodiy barqarorligini ham mustahkamlaydi. Yangi texnologiyalarni joriy etish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, mahsulot sifatini yaxshilaydi va foyda olish imkoniyatini oshiradi. Natijada kichik korxonalar uzoq muddatli rivojlanishga erishadi. Umuman olganda, innovatsiyalar va raqobatbardoshlikni oshirish kichik biznesning muvaffaqiyatli rivojlanishida asosiy omil bo'lib, iqtisodiyotning umumiy o'sishiga va yangi ish o'rinlarining yaratilishiga sezilarli hissa qo'shadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotda muhim o'rin egallashiga qaramay, uning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish kichik biznesning barqaror rivojlanishi hamda ishsizlikni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Eng asosiy muammolardan biri moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatining cheklanganligidir. Ko'plab kichik tadbirkorlar biznesni boshlash yoki kengaytirish uchun yetarli mablag'ga ega emas. Bank kreditlarining foiz stavkalari yuqoriligi va garov talablarining murakkabligi esa tadbirkorlar uchun qo'shimcha to'siqlarni yuzaga keltiradi. Bu holat yangi biznes subyektlarining tashkil etilishini sekinlashtiradi.

Ikkinchi muammo sifatida tajribali kadrlar yetishmasligini ko'rsatish mumkin. Kichik biznes subyektlarida ko'pincha professional boshqaruv, marketing va moliyaviy bilimlarga ega mutaxassislar yetarli bo'lmaydi. Bu esa korxonalar samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va ularning raqobatbardoshligini pasaytiradi. Shuningdek, bozordagi raqobatning kuchayishi ham kichik biznes uchun jiddiy sinov hisoblanadi. Yirik kompaniyalar bilan raqobatlashish, narx siyosatini to'g'ri yuritish va mijozlarni jalb qilish kichik korxonalar uchun murakkab jarayon bo'lishi mumkin. Bu holat ayrim kichik biznes subyektlarining bozorda o'z o'rnini saqlab qolishiga qiyinchilik tug'diradi. Bundan tashqari, infratuzilma muammolari, zamonaviy texnologiyalardan yetarli darajada foydalanmaslik va huquqiy bilimlarning yetishmasligi ham kichik biznes rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, qishloq hududlarida bu muammolar yanada yaqqolroq seziladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni yanada kuchaytirish zarur. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, imtiyozli kreditlar va grantlar hajmini kengaytirish kichik biznesning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [6]. Shuningdek, tadbirkorlik bo'yicha o'quv dasturlarini kengaytirish, biznes inkubatorlar va trening markazlarini rivojlantirish orqali kadrlar salohiyatini

oshirish mumkin. Raqamli texnologiyalarni joriy etish va innovatsion yondashuvlarni qo'llab-quvvatlash esa kichik biznesning raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Umuman olganda, mavjud muammolarni tizimli ravishda hal etish kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi va ishsizlikni kamaytirishda uning samaradorligini yanada oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ishsizlikni kamaytirishda kichik biznesning ahamiyati juda katta bo'lib, u iqtisodiyotda bandlikni ta'minlashning eng samarali yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari yangi ish o'rinlarini yaratish, aholining daromad manbalarini kengaytirish hamda mehnat bozoridagi muvozanatni ta'minlash orqali ishsizlik darajasini pasaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, kichik biznesni rivojlantirish hududiy iqtisodiy tenglikni ta'minlash, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va innovatsion faoliyatni rag'batlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Davlat tomonidan berilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari esa ushbu sohaning yanada rivojlanishiga va yangi ish o'rinlarining ko'payishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, kichik biznesni samarali boshqarish, moliyaviy imkoniyatlarni kengaytirish va tadbirkorlik subyektlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali ishsizlik muammosini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Umuman olganda, kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlik va aholi bandligini ta'minlashning eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mankiw, N. Gregory. *Principles of Economics*. Cengage Learning, 2021.
2. Schumpeter, Joseph A. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Routledge, 2020 (reprint).
3. OECD. *SME and Entrepreneurship Outlook 2023*. OECD Publishing, 2023.
4. Asian Development Bank (ADB). *Uzbekistan Economic Outlook Report, 2022*.
5. Blanchard, Olivier. *Macroeconomics*. Pearson, 2022.
6. United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report, 2023*.